

Monitoring digitalnih prava u Srbiji

jun-jul 2014.

Tokom juna i jula ove godine, SHARE Defense je zabeležio 6 slučajeva ozbiljnih tehničkih napada, 3 primera pritiska na online medije i novinare, 5 slučajeva pretnji i pritisaka na novinare i online medije u lokalnim zajednicama, 2 sudske presude koje mogu da utiču na slobodu izražavanja i informisanja, kao i po 2 slučaja izražavanja zabrinutosti i pisma u vezi sa stanjem Internet i medijskih sloboda u Srbiji.

U prvom tekstu pod nazivom "[Internet sve pamti](#)" mogli ste da pročitate analizu stanja slobode izražavanja i informisanja na Internetu tokom vanredne situacije zbog poplava koje su pogodile Srbiju i region u maju. Imali smo prilike da vidimo kako sadržaji koji su kritički prema vlasti misteriozno nestaju (npr. blog Dragana Todorovića), blogovi i portali odjednom postaju nedostupni, dok su građani pozivani na razgovore u policiju zbog izražavanja mišljenja na Internetu.

Međunarodne reakcije

Da podsetimo, Predstavnicu OEBS za slobodu medija Dunja Mijatović je nedavno [izrazila](#) zabrinutost zbog nestajanja različitih online sadržaja u Srbiji i privođenja pojedinaca zbog postavljanja [statusa](#) na Facebooku-u u vezi sa velikim poplavama koje su pogodile region. Napadi su izvršeni na sajtove koji su objavljivali kritičke tekstove usmerene ka vlasti, poput portala "Druga strana" i "Teleprompter", dok je sa sajta "Blica" skinuta cela Blog sekcija nakon što je novinar Dragan Todorović preneo tekst "AV ostavka". Premijer Srbije Aleksandar Vučić je povodom izjava predstavnice OEBS-a uputio [pismo](#) u kome je zatražio izvinjenje zbog navoda o online cenzuri u Srbiji. Mijatovićeva je kasnije [izjavila](#) da njena poruka ostaje da takve aktivnosti treba istražiti i da počinioци treba da odgovaraju, za šta je dobila uveravanja od predsednika Vlade.

Poslanica u Evropskom parlamentu Marietje Šake je 11. juna evropskom komesaru za proširenje Štefanu Fileu poslala [pismo](#) povodom slučajeva online cenzure i zastrašivanja pojedinaca u Srbiji. Ona je upitala da li je Evropska komisija bila u kontaktu sa srpskim vlastima povodom ovih događaja i da li Komisija procenjuje da ovakvi postupci nisu u skladu sa kriterijumima za pristupanje EU.

Takođe, Šef delegacije Evropske unije u Srbiji Majkl Devenport je na panel-diskusiji ["Blog open-blog closed"](#) rekao da iako blogovi, Twitter i Facebook nisu zvanično priznati kao mediji, ipak predstavljaju značajan izvor informacija za mnoge ljude. On je naveo i da svaka država koja ima za cilj članstvo u EU ne samo da ne sme da vrši pritiske na slobodu govora, već takođe mora obezbediti prostor u kome pojedinci i organizacije ne bi mogli da vrše pritiske. Ambasador SAD u Srbiji Majkl Kirbi je ohrabrio blogere da slobodno izraze svoje mišljenje i dodao da im mora biti dozvoljeno da to učine, iako se možda ne slažemo sa njima.

Predstavnica OEBS-a Dunja Mijatović je posle [presude](#) Apelacionog suda, prema kojoj "B92" mora da isplati 200 000 dinara pomoćnici bivšeg ministra zdravlja zbog klevete, [izjavila](#) da ova odluka suda ograničava izveštavanje o stvarima od javnog interesa. "Međunarodni standardi nalažu od javnih zvaničnika da izdrže viši stepen kritike od strane medija", dodala je ona. Inače, novinari su kao izvor koristili službeni belešku policije, koju sud u ovom slučaju nije smatrao dokumentom državnog organa. Presudom je takođe naloženo da "B92" sa svog veb sajta ukloni sporni tekst ["Selektivna pravda"](#).

Evropska federacija novinara (EFJ) je izrazila [zabrinutost](#) povodom usvajanja seta medijskih zakona po hitnoj proceduri. Ova organizacija je poslala pismo Šefu delegacije Evropske unije u Srbiji Majklu Devenportu u kome je navela da će novi zakoni regulisati niz značajnih pitanja, poput privatizacije medija, o kojima se svakako treba konsultovati sa novinarskim udruženjima i sindikatima, ali i medijskim ekspertima.

Slučajeve koji su se dogodili tokom juna i jula važno je razmotriti jer su pokazali zabrinjavajući trend ugrožavanja sloboda u digitalnom okruženju.

"Naježda hakerskih napada"

Kada je početkom juna na sajtu "Peščanik" [objavljen](#) tekst trojice naučnika o tome da je ministar unutrašnjih poslova Srbije Nebojša Stefanović plagirao svoj doktorat, sajtu [neposredno posle toga](#) nije bilo moguće pristupiti. Urednica "Peščanika" Svetlana Lukić je [potvrdila](#) da je na sajt izvršen napad. Prvobitno su se pojavile informacije da su napadi [vršeni](#) sa servera Univerziteta Megatrend, kao i da je korišćen proxy Akademske mreže Srbije, da bi se MUP [oglasio](#) rekavši da napad nije došao sa Megatrenda. Inače, sajt je [napadan](#) i sa servera u Kanadi i Češkoj. Kako je sajt konstantno imao tehničke poteškoće, tekstove su morali da [objavljuju](#) na Facebook-u. Problemi sa pristupom "Peščaniku" su se [nastavili](#) i nakon što je objavljen [tekst](#) o doktoratu sada već bivšeg rektora Univerziteta Megatrend Miće Jovanovića.

Iako [nije gostovao](#) u "Utisku nedelje" 15. juna, u kome je trebalo da pruži dokaze o svom doktoratu iz Londona, Mića Jovanović se ipak pojavio kao jedini gost u emisiji ["Teška reč"](#) koja je emitovana na TV "Pink" u isto vreme. Tokom emisije, Jovanović je spomenuo da je "nekim izvorima" došao do mail prepiske bivšeg rektora Univerziteta u Beogradu Dejana Popovića, koga je optužio za zaveru protiv njega i Univerziteta Megatrend, i Miljane Radivojević, jedne od autora tekstova o nepostojećem Jovanovićem doktoratu iz Londona. Određena hakerska grupa (navodno "Anonymous Srbija") je pristupila mail nalogu Miljane Radivojević i poslala prepisku na adrese više redakcija medija. Pojedine navode iz hakovane prepiske Jovanović je ponovio tokom gostovanja u emisiji ["Ćirilica"](#), emitovanoj sutradan na TV "Happy". "Putem takozvanih operativnih podataka, što bi rekli ovi u Državnoj bezbednosti, ja dođem do frapantnog saznanja. Dakle, sad urušavamo državni vrh preko Megatrend univerziteta", izjavio je Jovanović tom prilikom. Međutim, "Anonymous Srbija" su ubrzo [demantovali](#) da su na bilo koji način pristupili nalogu gđice Radivojević, jer za komunikaciju sa javnošću koriste posebnu mail adresu (not@politician.com), dok je prepiska medijima bila poslata sa privatne adrese ove naučnice. Miljana Radivojević je protiv g. Jovanovića i NN lica podnela i [krivičnu prijavu](#) zbog neovlašćenog pristupa njenom privatnom mejlu i povrede tajnosti pisama.

Još jedan slučaj koji treba spomenuti jeste napad na sajt "Kurira" tokom 23. i 24. juna. Prema pojedinim [informacijama](#), napad se desio posle utakmice Svetskog prvenstva u fudbalu Hrvatska-Meksiko. Direktor digitalnih medija kompanije "Adria media" Predrag Roganović [izjavio](#) je da se po "IP adresama može videti da napadi dolaze iz celog sveta, ali da to ne moraju biti prave adrese". Napade na "Kurirov" sajt i druge portale su osudila novinarska udruženja [NUNS](#) i [UNS](#). Drugi napad znatno jačeg intenziteta usledio je dva dana kasnije. "Tražimo od državnih organa da nam odmah obezbede normalan rad, mogućnost za pravovremeno i slobodno izveštavanje javnosti", [navodi](#) se na sajtu ovog dnevnog lista.

Sajt Regionalne informativne agencije "Jugpress" [oboren](#) je 8. jula i prema informacijama njihovog hosting provajdera bio je zaražen malicioznim kodom. "Jugpress" izveštava o događajima sa juga Srbije, Kosova i severozapadne Makedonije, a već je bio napadnut 2006. i 2013. godine. U poslednje vreme agencija je prenosila sve tekstove koji su se na drugačiji način bavili poplavama i aferama sa plagiranim doktoratima.

Možemo da navedemo i primer bloga dvojice novinara Stojana Drčelića i Mihaila Medenice "Dva u jedan" (dvauijedan.rs), koji je više puta bio [napadan i oboren](#). Udruženje novinara Srbije je [zatražilo](#) da policija i Tužilaštvo za visokotehnološki kriminal utvrde ko stoji iza napada na ovaj blog, koji je naročito poznat po kritičkom sagledavanju različitih društvenih pojava.

Prema saopštenju Službe sa saradnju sa medijima predsednika Srbije, tokom 10. i 11. jula na zvanični sajt predsednik.rs server na kome je hostovan [izvršen](#) je napad. Državne službe nadležne

za zaštitu komunikacija predsednika Republike su reagovala na vreme i očekuje se da će počinio biti uskoro otkriveni.

Kada spominjemo aktuelne slučajeve napada na sajtove u Srbiji, treba podsetiti da je sajt CINS-a bio [napadnut](#) još u decembru prošle godine, a [novi slučaj neovlašćenog pristupa](#) se dogodio početkom februara, posle objavljivanja priče o kockarnicama. "Podneli smo krivičnu prijavu i nakon tri-četiri meseca neprestanih poruka od policije o tome šta mi treba da uradimo i da istražimo da bi oni uopšte započeli svoju istragu, rešili smo da progovorimo o tome", izjavio je direktor CINS-a Branko Čečen na tribini ["Ko zatvara otvorenu mrežu"](#). Zaista nije jasno zbog čega se ovi procesi ne pomeraju sa "nulte tačke", imajući u vidu da je reč o ozbiljnim krivičnim delima kojima se ugrožava rad nezavisnim medijima i utiče na slobodu informisanja. Kako bi se stalo na put tehničkim napadima na Mreži, koji sve više uzimaju maha, čini se da je neophodno da nadležni organi delotvornije upotrebe raspoložive resurse i bolje sarađuju sa oštećenima.

Pritisci na medije i novinare

Koliko se vrši pritisak ne samo na građane koji žele da slobodno objavljuju informacije od javnog interesa već i na novinare pokazuje [privođenje](#) novinara RTV Mladenovac Dragana Nikolića. On je pozvan na informativni razgovor zbog toga što je objavio kritički komentar o menadžeru Grada Beograda Goranu Vesiću, koji je ujedno i funkcioner Srpske napredne stranke (SNS). Nikolić je na svom Facebook profilu preneo deo teksta ["Vesić. Goran Vesić"](#) sa portala "Kolumnista", koji se bavio Vesićevom izjavom da su evakuisani građani Obrenovca napravili štetu od 100 000 evra u hotelu "Slavija", gde su bili smešteni. Prijavu protiv Nikolića je policiji podneo poslanik SNS iz Mladenovca Milorad Cvetanović zbog "nanošenja štete i kvarenja ugleda visokih funkcionera te partije". Povodom ovog slučaja [reagovala](#) je i Evropska federacija novinara.

Premijer Srbije Aleksandar Vučić je tokom juna [posetio Nemačku](#) i sastao se sa kancelarkom Angelom Merkel. Na konferenciji za medije koja je usledila novinarka [Natalija Miletić](#) je gospodinu Vučiću [postavila](#) pitanja da li optužbe u vezi sa cenzurom medija mogu da ugroze put Srbije ka EU i da li ga je gđa Merkel savetovala šta da radi sa plagijatorima. Odgovor nije dobila, a neposredno posle konferencije ljudi iz ambasade Srbije u Berlinu su joj rekli da više ne traži akreditaciju. Nakon ovih događaja, dnevni list "Informer" je na naslovnoj strani [objavio](#) da je "slobodna novinarka" izazvala skandal i Vučiću i Merkelovoj postavila "medijsku sačekušu".

Ministar bez portfelja za vanredne situacije Velimir Ilić je [izvređao](#) novinarku CINS-a Milicu Šarić kada ga je [pozvala](#) da proveri informacije o sukobu njegovog obezbeđenja sa pripadnikom policije 2004. godine i dopisnikom "Večernjih novosti" 2007. Ilić je novinarki uputio [izvinjenje](#) i

poslao 101 ružu. Novinarka je [vratila](#) ruže, ali je CINS ipak [prihvatio](#) Ilićevo izvinjenje, uz zahtev da političari prestanu da omalovažaju novinare.

Srđan Škoro, bivši šef deska "Večernjih novosti", pokrenuo je [blog](#). Da podsetimo, Škoro je [smenjen](#) neposredno posle [gostovanja](#) u Jutarnjem programu RTS-a tokom koga je kritički govorio o budućoj Vladi Srbije, koja je formirana upravo na dan emitovanja te emisije.

Problemi na lokalnom nivou

Poseban problem predstavljaju slučajevi ugrožavanja slobode izražavanja u lokalnim sredinama, koji postaju sve učestaliji, a važno ih je spomenuti jer su novinari i građani uglavnom nezaštićeni od "lokalnih moćnika". Recimo, vlasnik i urednik "Informativnog Internet portala Rume" Nenad Tomić dobio je [pretnje](#) od vlasnika lokalnog hotela Dušana Dragišića. Naime, Dragišić je Tomiću prišao bez jasnog povoda i rekao mu da će mu odseći uši i odgristi nos i pred brojnim svedocima mu uputio niz drugih pretnji i uvreda.

Twitter-aktivisti iz Obrenovca Dragan Murar je pomoćnik predsednika opštine Obrenovac Ivan Jerogović [uputio](#) pretnje na svom [Facebook profilu](#). Murar je inače veoma aktivan u borbi za prava građana Obrenovca koji su pogođeni poplavama.

Vlasnik preduzeća "Matešić transport d.o.o" iz Rume Željko Matešić je zbog pisanja "Telegrafa" o njegovim sumnjivim poslovima sa načelnikom policijske stanice u Rumi [pretio](#) novinaru tog Internet portala, rekavši mu tom prilikom: "Mene poštenog ste našli da prozivate! A posle se pitate zašto prelaćuju novinare?!" Matešić je pored tužbe najavio i fizički obračun.

Nakon što su objavili informaciju o njegovom privođenju, koja je potvrđena u PU Smederevo, član Gradskog veća Smedereva Milan Lukić je na svom Facebook profilu [optužio](#) medije i novinare da pišu neistine, uz niz zlonamernih, uvredljivih i neistinitih komentara i sliku "Kosača smrti". Reč je o Miroslavu Đorđeviću ("Blic"), Olji Milošević ("Politika"), Jeleni Ilić ("Večernje novosti") i Jeleni Vasiljević ("Informer" i portal "Smederevske novine"). Lukićev postupak je izazvao brojne pretnje, vređanje i ponižavanje novinara, zbog čega su se oni [obratili](#) Policijskoj upravi i Tužilaštvu u Smederevu. Prema poslednjim informacijama, Osnovno javno tužilaštvo [proverava](#) pretnje koje je Lukić uputio novinarima.

Bivši direktor niške Toplane [Milutin Ilić](#), Dobrivoje Stanimirović i Mija Janković [oslobođeni su optužbi](#) da su pretili uredniku portala "Južne vesti" Predragu Blagojeviću i tako mu ugrozili

sigurnost. Blagojeviću su bile upućene reči poput „da vi kažete da ja lažem, a ja da vas milujem i mazim, to neće moći“, „ne bi trebalo da se igraš sa ovakvim stvarima“ i „ne igray se vatrom“. Osnovno javno tužilaštvo je najavilo žalbu na oslobađajuću presudu.

Novinarima portala ["Naša Grocka info"](#) je od oktobra 2013. onemogućeno da prisustvuju sednicama Skupštine opštine Grocka. Poslednji slučaj zabrane prisustva dogodio se 6. juna. Prema rečima glavnog i odgovornog urednika portala Željka Matorčevića, predsednik opštine Stefan Dilberović je javno na sednici Skupštine [rekao](#) da "dok god je on na toj funkciji, novinari ovog sajta neće moći da prisustvuju sednicama, ali i bilo kom događaju koji se održava u opštinskim prostorijama". Dilberović je potom rekao da novinari ovog portala nisu mogli da prisustvuju sednicama Skupštine opštine jer se nisu na vreme prijavili za akreditacije.

Šta nam preostaje?

Digitalni mediji i građansko novinarstvo danas stoje gotovo rame uz rame sa tradicionalnim medijima i predstavljaju skoro jednako pouzdan, kao i brži i interaktivniji način da se saznaju informacije. Zato i građani treba da budu svesni da samo korišćenjem prava koje nam garantuju nacionalni i međunarodni propisi ta prava dobijaju smisao. Treba da budu svesni svojih prava, ali i svoje uloge i da joj odgovorno pristupe.

Možemo da vidimo da iako je vanredna situacija [ukinuta](#) u većem delu Srbije, stanje slobode izražavanja i medija u online sferi je i dalje zabrinjavajuće. Sudeći po velikom broju i raznovrsnosti slučajeva koji su se dogodili tokom prethodna dva meseca i činjenici da se situacija nije poboljšala u odnosu na [prethodnu analizu](#), smatramo da državni organi moraju da budu aktivniji u rešavanju problema. Rešenje, pre svega, može da bude pravovremeno objavljivanje informacija koje su od značaja za javnost, a onda i reagovanje nadležnih institucija na slučajeve uočenih kršenja Internet sloboda i digitalnih prava.

Kako nastavljamo da uočavamo tendenciju da različiti akteri pokušavaju da obeshrabre građane i medije da se slobodno izražavaju na Internetu, stvarajući tzv. ["chilling effect"](#), moramo nastaviti da se borimo za Internet kao mesto otvorenog pristupa i slobodne i decentralizovane razmene informacija. Zato je veoma važno da se otvoreno govori o navedenim i sličnim slučajevima, kako ugrožavanje slobode govora i informisanja na Internetu ne bi postalo uobičajena pojava za koju niko ne mari i prihvata je kao realnost protiv koje se ne može.

[Monitoring baza SHARE Fondacije](#)